

การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมทักษะความคิด สร้างสรรค์*

TEACHING SOCIAL STUDIES IN THE 21ST CENTURY TO PROMOTE CREATIVE SKILLS

พระศักดิ์ดา อคฺคปณฺโญ (งานหมั่น)

PhraSakda Aggapañño (Nganman)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: sakda_yoyo@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ ผลการศึกษาพบว่า ครูจึงต้องออกแบบการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 และโรงเรียนต้องส่งเสริมความเข้าใจเนื้อหาวิชาการให้อยู่ในระดับสูง ด้วยการสอดแทรกทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เข้าในวิชาหลักทุกวิชา โดยครูต้องปรับบทบาทของตนเองจากการเป็นผู้ให้ความรู้ที่เน้นการสอนตามทีละใบในหนังสือมาเป็นต้นแบบในการออกแบบกิจกรรมการสอน ให้มีความแปลกใหม่และน่าสนใจ ดังคำกล่าวที่ว่า แบบอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน เพื่อให้นักเรียนมองเห็นลักษณะของผู้มีความคิดสร้างสรรค์ และลักษณะของผลิตผลที่แสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาทั้งความรู้ในเนื้อหาวิชาและทักษะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทจริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง

คำสำคัญ: การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21, ทักษะความคิดสร้างสรรค์

ABSTRACT

This article had the objective for analyze 21st for social teaching. To promote skills for creative and had found that teacher must be desire plan for learning and support convenience for learners. To push learners got skills for

* Received: 29 May 2019; Revised: 1 December 2019; Accepted: 15 December 2019

their living on 21st century. Then school must be support them understand on substance on high level by interpolate skills for them with subject principle. Teachers must adjust their role by emphasize purpose on books for guideline with new and interest activities. By the word that good doing is better than teaching. To approach students touch character from result of creative persons by clear. To push learners got a good chance for knowledge and skills as concern with real role and take to use for their real lives.

Keywords: 21st, Social Teaching, Skills, Creative.

บทนำ

การพัฒนาของสังคมโลกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะโลกในศตวรรษที่ 21 เป็นโลกแห่งโลกาภิวัตน์ วิวัฒนาการความเจริญก้าวหน้าในทุกๆ มิติ เป็นไปอย่างรวดเร็วและรุนแรง ซึ่งจะมีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 19 และ 20 อย่างสิ้นเชิง เศรษฐกิจอุตสาหกรรมในอดีต ได้ถูกแทนที่ด้วยเศรษฐกิจและบริการที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลความรู้และนวัตกรรม และไม่ว่าจะหันไปทางใด ก็ จะเห็นการนำเทคโนโลยีไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตแทนการใช้แรงงานแบบเดิม จากสถานการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า คนที่จะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีทักษะในการเผชิญกับโลกที่ซับซ้อนมากขึ้น (วสันต์ สว่างศรีงาม, 2555) สิ่งที่จะเป็นเครื่องมือหรือแนวทางที่จะช่วยคนประสบความสำเร็จก็คือการศึกษา ด้วยเหตุนี้ จึงนำสู่การสร้างกรอบความคิดทางการศึกษาเพื่อการใช้เทคโนโลยี ภาพการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ด้านการศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับโลกศตวรรษที่ 21 โดยเนื้อหาสาระกรอบความคิดนี้ มองว่าผู้เรียนจะต้องเป็นผู้มีทักษะที่เรียกว่าทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วยทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี

หน้าที่ของครูที่สำคัญยิ่งคือ การพัฒนาผู้เรียนของประเทศไทยให้เป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุด ให้บรรลุจุดหมาย 5 ประการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) คือ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต 3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และ

พัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข จุดหมายนี้ยังมีความทันสมัยในปัจจุบัน สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (ปรเมธี วิมลศิริ, 2562) และโมเดลประเทศไทย 4.0 (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2562) ศตวรรษที่ 21 โลกเปลี่ยนแปลงไปเร็วมาก ครูต้องเตรียมการเพื่อพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นเจนเนอเรชัน แซด (Generation Z) (คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2562)

การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ จนเกิดทักษะการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร พร้อมทั้งจะเป็นพลเมืองของประเทศในการก้าวสู่ประเทศไทย 4.0 ซึ่งครูสังคมศึกษาและผู้เรียนต้องร่วมมือกันจัดการเรียนรู้ ที่สามารถนำประสบการณ์การเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

สังคมศึกษากับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ต้องคำนึงถึงทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเริ่มต้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มีแนวคิดเรื่อง “ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) พัฒนาโดยเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills:P21) ที่ต้องการเห็นเยาวชนมีทักษะ 3R ประกอบด้วย Reading (การอ่าน) Writing (การเขียน) และ Arithmetic (คณิตศาสตร์) และ 7C ประกอบด้วย Critical Thinking & Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity & Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-Culture Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, Teamwork & Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, Information & Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing & ICT literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career & Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) สารวิชาหลักและทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ภาษาอังกฤษ การอ่าน ภาษาของโลก ศิลปะ คณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์การปกครองและความเป็นพลเมืองที่ดี โรงเรียนต้องส่งเสริมความเข้าใจเนื้อหาวิชาการให้อยู่ในระดับสูง ด้วยการสอดแทรกทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เข้าในวิชาหลักทุกวิชา ได้แก่ ความรู้เรื่องโลก ความรู้ด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี ความรู้ด้านสุขภาพ และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

ซึ่งสัมพันธ์กับสาระของสังคมศึกษาทั้ง 5 สาระ ที่อิงมาตรฐานการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ให้คำจำกัดความของความคิดสร้างสรรค์ไว้อย่างหลากหลายซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการคิดแบบนอกนัยหรือการคิดแนวกว้าง (Divergent Thinking) เป็นการคิดอย่างอิสระ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ของการคิดในปริมาณมาก โดยอาศัยการคิดจากหลากหลายมุมมอง (Park, J., 2011) เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ แนวคิด วิธีการ หรือความเป็นไปได้ใหม่ ๆ หรือทำให้หลุดพ้นจากข้อจำกัดหรือปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ (Daud, A. M., Omar, J., Turiman, P., and Osman, K., 2012) ความคิดสร้างสรรค์ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างความสามารถทางสติปัญญา ทักษะแรงจูงใจ ประสบการณ์และทัศนคติของแต่ละบุคคล (Vivian M.C., 2004)

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

กิลฟอร์ด (Guilford) และทอร์เรนซ์ (Torrance) ได้แบ่งองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ออกเป็น 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การคิดคล่อง (Fluency) คือการคิดที่ทำให้เกิดปริมาณความคิดที่เกี่ยวข้องกับคำตอบของคำถามเป็นจำนวนมากภายในระยะเวลาอันจำกัด เช่น ให้นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับแรงเสียดทานมาให้มากที่สุดภายในเวลา 1 นาที การคิดยืดหยุ่น (Flexibility) คือ การมีแนวคิดหลากหลายประเภท โดยอาศัยการคิดจากหลากหลายมุมมอง เช่น สมมติว่าโลกนี้ไม่มีแรงโน้มถ่วง นักเรียนคิดว่าจะเกิดผลกระทบอะไรขึ้นบ้าง และนำคำตอบของนักเรียนทั้งหมดมาจัดเป็นกลุ่ม เพื่อแสดงให้เห็นถึงมุมมองที่หลากหลาย เช่น คำตอบเกี่ยวกับด้านพฤติกรรมของมนุษย์ ด้านการคมนาคม ด้านการก่อสร้างอาคาร ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การคิดละเอียดลออ (Elaboration) เป็นความสามารถในการคิดถึงรายละเอียด เพื่อตกแต่งหรือขยายความคิดหลักให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำให้ผู้อื่นสามารถทำความเข้าใจความคิดของผู้คิดได้มากขึ้น เช่น การคิดละเอียดลออเกี่ยวกับการออกแบบรถประหยัดพลังงาน โดยการคิดถึงโครงสร้างที่ชัดเจนเกี่ยวกับวัสดุที่จะนำมาใช้ทำล้อ เพลา และตัวถังพลังงาน ที่จะนำใช้หลักการในการเปลี่ยนรูปพลังงาน วิธีบรรจพลังงานกลไกของรถตลอดจนลักษณะรูปร่างของรถ เป็นต้น และการคิดริเริ่ม (Originality) คือ การคิดที่มีความแปลกใหม่ แตกต่างไปจากความคิดของคนส่วนใหญ่ เช่น จงเปรียบเทียบว่าพันธะโควาเลนต์และความรักมีความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างไร คำตอบที่แสดงให้เห็นถึงการคิดริเริ่มของคำถามนี้ คือ คำตอบที่ถูกต้องกับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์เรื่องพันธะโควาเลนต์ และสามารถเปรียบเทียบกับความรักได้ในรูปแบบที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับผู้อื่น

สังคมศึกษากับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ปรัชญาการสร้างความรู้ด้วยตนเองมีอิทธิพลต่อผู้เรียนสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้ 1) มีอิสระที่จะเลือกสิ่งที่พอใจ แสดงความเห็นและลักษณะเฉพาะของตนเอง 2) ต้องการดัดแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้ตรงตามความพอใจและความต้องการของตนเอง 3) ตรวจสอบหาความจริงเบื้องหลัง 4) เป็นตัวของตัวเองและสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อรวมตัวกันเป็นองค์กร 5) ชอบความสนุกสนานและการเล่น ถือเป็นส่วนหนึ่งของงานการเรียนรู้และชีวิตทางสังคม 6) การร่วมมือและความสัมพันธ์เป็นส่วนหนึ่งของทุกกิจกรรม 7) ต้องการความเร็วในการสื่อสาร การหาข้อมูลและตอบคำถาม 8) สร้างนวัตกรรมต่อทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต (วิจารณ์ พานิช, 2555) ครูสังคมศึกษาต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ผู้เรียนยุคนี้เป็นเจนเนอเรชัน แซต ครูจึงต้องออกแบบการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (3R และ 7C) นอกจากนี้ ต้องเสริมด้วยการพัฒนาสมองตามแนวคิดของ โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) 5 ด้าน ได้แก่ สมองด้านวิชาและวินัย ด้านสังเคราะห์ ด้านสร้างสรรค์ ด้านเคารพให้เกียรติ และด้านจริยธรรม เพื่อให้เกิดมิติทางปัญญา (กนก จันทร์ทอง, 2560)

รูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21

ในบทความนี้ ผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะยึดปรัชญาการเรียนรู้ การสร้างความรู้ด้วยตนเอง (constructivism) และวิธีสอนแบบการลงมือปฏิบัติ (active learning) มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา 5 รูปแบบ ได้แก่

1. การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based learning)
2. การจัดการเรียนรู้แบบการใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based learning)
3. การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based Learning)
4. การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา (STEM education)
5. การศึกษาบทเรียนและวิธีการแบบเปิด (Lesson study & open approach)

การเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based learning) (ไพศาล สุวรรณน้อย, 2562) จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เป็นผู้คิดวิธีสอนแบบแก้ปัญหา ได้เสนอแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดจากการปฏิบัติหรือได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง นำไปสู่แนวคิดของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน พัฒนาโดยคณะวิทยาศาสตร์สุขภาพ McMaster University ประเทศแคนาดา การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงเป็นบริบท

ของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการคิดที่หลากหลาย เช่น การคิดวิจารณ์ญาณ คติวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ แม้จะนิยมใช้ในการเรียนวิทยาศาสตร์ แต่ก็มีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาได้เป็นอย่างดี

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง 2) จัดกลุ่มนักเรียนกลุ่มละประมาณ 5-8 คน 3) ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือผู้ให้คำแนะนำ 4) ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้น (สิ่งเร้า) ให้เกิดการเรียนรู้ 5) ปัญหาที่นำมาใช้ต้องมีลักษณะคลุมเครือไม่ชัดเจน มีวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างหลากหลาย อาจมีคำตอบได้หลายคำตอบ 6) นักเรียนเป็นผู้แก้ปัญหาโดยการแสวงหาข้อมูลใหม่ ๆ ด้วยตนเอง และ 7) ประเมินผลจากสถานการณ์จริงในขณะทำกิจกรรมการเรียนรู้ (learning process) และผลงานจากการเรียนรู้ (learning product)

การจัดการเรียนรู้ตามแบบไทยแลนด์ 4.0

การจัดการศึกษา 4.0 เป็นแนวคิดตามความพยายามของรัฐบาล ที่มีความมุ่งมั่นในการนำ “โมเดลประเทศไทย 4.0” หรือ “Thailand 4.0” มาใช้เพื่อผลักดันประเทศให้หลุดพ้นจากประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง การพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนตามแนวทาง Thailand 4.0 ได้นั้น ต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับยุคประเทศไทย 4.0 ซึ่งการศึกษาไทยยุค 4.0 เป็นการจัดการเรียนการสอนที่สอนให้ผู้เรียน สามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่งบนโลกนี้ มาบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการของสังคม ผู้ที่มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาให้เด็กและเยาวชนของประเทศ มีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับประเทศไทย 4.0 คือ ครู ดังนั้น ครูต้องมีความรู้ ความสามารถเพียงพอในการพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาประเทศในยุคประเทศไทย 4.0 โดยครูจะต้องสามารถสอนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ (Analytic Thinking) เป็นหลักการคิดพื้นฐานสำคัญสำหรับการคิดในขั้นสูงต่อไป การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) อันเป็นกระบวนการพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุมีผล มีหลักเกณฑ์และตรวจสอบประเมินข้อมูลหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่คิดทุกด้านอย่างรอบคอบ โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดหลักเหตุผลจนได้คำตอบที่เหมาะสมหรือดีที่สุด เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจประเมินหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นการคิดนอกกรอบจากความคิดเดิมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ความคิดใหม่ ความคิดริเริ่ม หรือความคิดต้นแบบ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดี และการคิดผลิตภาพ (Productive Thinking) เป็นการผลิตหรือสร้างผลงานออกมาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จำต้องได้

ซึ่งจะเป็นนวัตกรรมในผลผลิตต่อไป และต้องมีความคิดรับผิดชอบ (Responsibility Thinking) ในงานที่ทำในผลงานที่ผลิตขึ้น (ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์, 2562) ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 2.1 ผู้บริหาร ครูและนักเรียนกับการศึกษา 4.0 (อ้างจาก : ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์)

การสอนในยุคใหม่นี้ ต้องการให้ผู้เรียนสามารถสร้างผลผลิตอย่างสร้างสรรค์ การจัดการเรียนการสอนเน้นการคิด การประดิษฐ์ การสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้ได้อรรถความรู้ใหม่และสามารถบูรณาการความรู้ที่ศึกษาทั้งของเดิม และของใหม่เข้าด้วยกัน ผลิตเป็นผลงานของตนเองได้อย่างมีความคิดสร้างสรรค์ ใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณในการตัดสินใจ เลือกสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เหมาะสม และมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้น การสอนแบบนี้ ต้องการให้ผู้เรียนมีความคิดใหม่ ๆ เพื่อมีผลให้คนในประเทศมีความสามารถในการคิดสิ่งใหม่ ๆ ผลิตผลงานใหม่ ๆ ขึ้น โดยไม่ต้องคอยใช้หรือบริโภคสิ่งที่ผู้อื่นหรือประเทศอื่นคิดมาจำหน่ายให้

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ วิธีการสำคัญที่สามารถสร้างและพัฒนาผู้เรียน ให้เกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการในยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากเป็น การจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเอง และได้พัฒนาศักยภาพ ของตนเองอย่างเต็มที่ ซึ่งแนวความคิดการจัดการศึกษานี้เป็นแนวคิดที่มีรากฐานจากปรัชญา การศึกษาและทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่องยาวนาน และเป็นแนวทางที่ ได้รับการพิสูจน์ว่า สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามต้องการอย่างได้ผล

หลักการพื้นฐานของแนวคิด “ผู้เรียนเป็นสำคัญ”

การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนี้ ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมต่อการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งแนวคิดแบบผู้เรียนเป็นสำคัญจะยึดการศึกษาแบบก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนแต่ละคนมีคุณค่าสมควรได้รับการเชื่อถือไว้วางใจ แนวทางนี้จึงเป็นแนวทางที่จะผลักดันผู้เรียนไปสู่การบรรลุศักยภาพของตน โดยส่งเสริมความคิดของผู้เรียนและอำนวยความสะดวกให้เขาได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างจากการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบดั้งเดิมทั่วไป คือ

1. ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ บทบาทของครูคือผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ของผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนรู้ ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย ได้แก่ เนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิม และความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับสิ่งที่สอน (เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน)

3. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จ หากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนการสอน ผู้เรียนจะได้รับความสนุกสนานจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้ทำงานร่วมกันกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายและความสามารถในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง

4. สัมพันธภาพประกอบดีระหว่างผู้เรียน การมีสัมพันธภาพประกอบดีในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงาน และการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพประกอบเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

5. ครู คือ ผู้อำนวยความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้ ในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียน และสามารถค้นคว้าหาสื่อวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความตั้งใจของครูที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญ ความรู้ เจตคติ และการฝึกฝน โดยผู้เรียนจะรับหรือไม่รับการให้นั้นก็ได้อ

6. ผู้เรียนมีโอกาสดูเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจในตนเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นในสิ่งที่อยากเป็น มีคุณภาพสูงมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

7. การศึกษาคือการพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้านพร้อมกันไป การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นจุดเริ่มของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน เช่น คุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติและด้านอารมณ์ความรู้สึก จะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน เมื่อรู้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดีและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ (ทิตนา ขัมมณี, 2558)

การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

ขั้นตอนแรกสุดของการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ คือ การพิจารณาว่า เนื้อหาหรือแนวคิดหลักที่จะสอนในแต่ละครั้งคืออะไร จากนั้นจึงเริ่มออกแบบกิจกรรมการสอน ที่มีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ลงไปในการสอนเนื้อหาดังกล่าว ดอดและคณะ (Daud, A. M., Omar, J., Turiman, P., and Osman, K., 2012) ได้ระบุว่า การจะสอนให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ควรเริ่มจากการจัดกิจกรรมการสอนที่แสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ของครูก่อน โดยครูต้องปรับบทบาทของตนเอง จากการเป็นผู้ให้ความรู้ที่เน้นการสอนตามที่ระบุไว้ในหนังสือ มาเป็นต้นแบบในการออกแบบกิจกรรมการสอน ให้มีความแปลกใหม่และน่าสนใจ ดังคำกล่าวที่ว่า “แบบอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน” เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นลักษณะของผู้มีความคิดสร้างสรรค์ และลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่แสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การนำเหตุการณ์รอบตัวมาใช้ในการอุปมาอุปไมย จากไหนได้ข้อสรุปอะไรบ้าง ใครได้รับประโยชน์จากเรื่องนี้ และได้อะไร การประเมินพฤติกรรมการโดยประเมินการใช้ข้อมูลร่วมกัน การค้นหาและนิยามปัญหา การได้มาซึ่งความรู้ การนำตนเองทักษะการเรียนแบบร่วมมือและการแก้ปัญหา ใช้การประเมินตามสภาพจริง สร้างเกณฑ์การประเมิน เพื่อประเมินการอภิปราย การเขียนอนุทินบันทึก การทดลอง การให้คะแนนตนเอง และการสัมภาษณ์

ผลที่เกิดกับผู้เรียน

ผู้เรียนมีโอกาสดูพัฒนาทั้งความรู้ในเนื้อหาวิชาและทักษะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทจริงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตรจริง พัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล การคิดสังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ และนำไปสู่การคิดแก้ปัญหา

การเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีแรงจูงใจในการเรียนรู้และมีความคงทนของความรู้

วิชาสังคมศึกษามีปัญหามากมายที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เหมาะกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เนื่องจากปัญหาสังคม ปัญหาจริยธรรม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาภัยพิบัติ ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่กระทบกับทุกคน ดังนั้น การฝึกทักษะในการแก้ปัญหาจึงเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนก่อนออกไปสู่การดำเนินชีวิตจริง เพื่อให้มีความสุขและสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ประเภทของการคิด

การคิดเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อาจจะทำให้เกิดความคิดที่หลากหลายรูปแบบขึ้นได้ การปลูกฝังและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด ทักษะการคิด และวิธีการคิด ที่ถูกต้องตามความเหมาะสมแล้ว จะต้องพิจารณาว่ามีลักษณะหรือประเภทการคิดชนิดใดบ้าง ที่ควรส่งเสริมและไม่ควรส่งเสริมเกี่ยวกับลักษณะ หรือประเภทของการคิด โดยทั่วไป ประเภทของการคิด แบ่งออกได้ตามแนวคิดของนักวิชาการ ดังนี้

ลักษณะ สรวิวัฒน์ ได้แบ่งประเภทของการคิดไว้ (ลักษณะ สรวิวัฒน์, 2549) ดังนี้

1. แบ่งตามขอบเขตของการคิด จำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 การคิดในระบบปิด หมายความว่า การคิดที่อยู่ในขอบเขตจำกัด แนวคิดจะไม่เปลี่ยนแปลง มีการคิดอย่างไรก็จะคิดเหมือน ๆ กัน เช่น การคิดทางคณิตศาสตร์ การคิดทางตรรกศาสตร์ เป็นต้น

1.2 การคิดในระบบเปิด หมายถึง การคิดที่เป็นไปตามความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ของแต่ละคนในแต่ละสิ่งแวดล้อม

2. แบ่งตามความแตกต่างของเพศ จำแนกได้เป็น 2 ประเภท

2.1 การคิดแบบวิเคราะห์ (Analytical Thinking) เป็นการคิดโดยอาศัยสิ่งเร้าที่เป็นจริงเป็นเกณฑ์ เป็นการคิดของผู้มีอารมณ์ เป็นการคิดที่ถือว่าเป็นพื้นฐานแบบวิทยาศาสตร์ เป็นลักษณะ การคิดเพศชายเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะของการคิดวิเคราะห์ คือ มีเหตุผล (Rational) มีการคาดคะเน (Predictable) มีขอบเขต (Convergent) และเป็นแนวส่ง (Vertical)

2.2 คิดแบบโยงความสัมพันธ์ (Relational Style) เป็นการคิดที่สัมพันธ์กับอารมณ์ ซึ่งมักยึดตนเองเป็นใหญ่ เกิดจากการมองหาความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป เช่น ความสัมพันธ์ด้านหน้าที่ สถานที่หรือกาลเวลา การคิดแบบนี้มักจะเป็นการคิดของเพศหญิง

3. แบ่งตามความสนใจของนักจิตวิทยา จำแนกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

3.1 การคิดรวบยอด (Concept) เป็นความคิดที่ได้จากการรับรู้ โดยมี การเปรียบเทียบทั้งในลักษณะเหมือนและแตกต่างกัน ด้วยการอาศัยประสบการณ์เดิม

3.2 การคิดหาเหตุผล (Reasoning) การคิดประเภทนี้เริ่มจากการตั้งสมมติฐาน แล้ว ดำเนินการทดลองสมมติฐานที่ตั้งขึ้น เช่น ขับรถยนต์ไปต่างจังหวัด ขณะที่รถกำลังวิ่งอยู่ได้ กลิ่นเหมือนมีอะไรไหม่ ต้องมีการคิดหาสาเหตุ ด้วยการตั้งสมมติฐานว่า หมอน้ำแห้ง หรือ เกี่ยวกับระบบปรับอากาศ หรือเกี่ยวกับสายไฟ แล้วทำการทดลองดูหมอน้ำว่ามีน้ำหรือไม่ ถ้ายังมีน้ำ ก็ต้องทดลองดูระบบเครื่องปรับอากาศ และดูระบบสายไฟ จนกว่าจะพบสาเหตุและ จะได้แก้ไขได้ถูกต้อง

3.3 การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นความคิดที่อาศัยการคิดที่ แก้ปัญหาใหม่ ๆ และคิดสร้างสิ่งใหม่ ๆ ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีเกี่ยวกับวิวัฒนาการใหม่ ๆ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ และการออกแบบสิ่งใหม่นั้น เป็นเรื่อง ที่น่าศึกษาถึงวิธีการแก้ปัญหา และได้ความรู้ขึ้นมาอย่างไร สิ่งที่น่าคิดในการแก้ปัญหาเพื่อจะได้ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ การค้นพบกฎเกณฑ์ และการแก้ปัญหาแนวใหม่ การออกแบบทางศิลปะ และ การดนตรี เหล่านี้ล้วนต้องอาศัยกระบวนการคิดที่เป็นความคิดสร้างสรรค์ทั้งสิ้น

4. แบ่งตามลักษณะของการคิด จำแนกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

4.1 การคิดโดยไม่มีจุดมุ่งหมาย (Undirected Thinking) หรือเรียกอีกอย่าง หนึ่งว่า ความคิดต่อเนื่อง หรือความคิดเชื่อมโยง (Associative Thinking) เป็นวิธีคิดจากสิ่ง หนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่งอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงถึงกัน จนกว่าความคิดเชื่อมโยงนี้จะมี จุดมุ่งหมายและควบคุมไม่ได้ แต่ก็มีทิศทาง การคิดชนิดนี้ยังแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ดังต่อไปนี้

4.1.1 การคิดต่อเนื่องอย่างอิสระหรือการคิดเชื่อมโยงอิสระ (Free Association) เป็นความคิดที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กันอย่างอิสระ จากเรื่องหนึ่งไปยังอีก เรื่องหนึ่ง โดยไม่ได้เข้มงวดกับการเรียงประโยค หรือความถูกต้องของไวยากรณ์ในการใช้ภาษา ซึ่งมักจะเป็นการเล่าเรื่องในสิ่งที่ผ่านมา โดยใช้ความคิดของเราประกอบด้วย มักจะใช้ในการ รักษาคนไข้ทางจิต เรียกว่า วิถีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Therapy) การคิดประเภทนี้ทำ ให้ผู้คิดได้คิดอะไรก็ได้ตามใจชอบ โดยมีหลักการว่า ทันทิที่ได้ยินคำ ๆ หนึ่ง จะต้องรีบบอกคำ อื่นที่คิดได้อีกคำหนึ่งออกมา

4.1.2 การคิดต่อเนื่องที่ไม่อิสระ หรือการควบคุมการเชื่อมโยง (Controlled Association) เป็นความคิดที่เรียงลำดับจากคำหนึ่งไปยังอีกคำหนึ่งตามที่ ผู้แนะนำ หรือคนคอยนำให้ เช่น มีการเสริมต่อและแนะนำบางคำเพื่อกระตุ้นให้ผู้คิดได้ต่อไป เช่น ผู้ที่กำลังเขียนคำตอบอยู่แต่ตอบไม่ได้ เพราะติดคำศัพท์บางคำ ก็ได้รับคำแนะนำคำนั้นจึง สามารถเขียนต่อไปได้ เป็นต้น

ดังนั้น จะเห็นว่าความคิดต่อเนื่องประเภทนี้ แตกต่างจากประเภทแรก ที่การคิดถูกจำกัดให้แคบลง โดยต้องปฏิบัติตามคำสั่งของอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้คิดอาจจะได้รับคำสั่งให้บอกคำที่อยู่ในพวกเดียวกับคำที่ได้ยิน เช่น ได้ยินคำว่า ปากกา ต้องตอบด้วยคำว่า ดินสอ เพราะอยู่ในพวกเครื่องเขียนด้วยกัน หรือได้ยินคำว่า นอน แล้วให้ตอบคำว่าคิดถึงอะไร ก็อาจได้คำตอบว่า ที่นอน หรือหมอน เพราะมีความสัมพันธ์กัน หรือให้คิดสิ่งที่ตรงกันข้ามกับคำหรือสถานการณ์ที่กำหนดให้ก็ได้ เหล่านี้เป็นต้น จึงสรุปได้ว่า เป็นการคิดโดยอาศัยคำที่บอกให้นั้น จะเป็นแนวทางนำไปสู่การคิดนั่นเอง

4.1.3 การฝันกลางวัน (Day Dreaming) เป็นลักษณะความคิดแบบเพื่อฝัน ในลักษณะการสร้างวิมานในอากาศ ที่ไม่ใช่สภาพที่แท้จริงของตน คิดอยากเป็นนั่นเป็นนี่ หรือคิดไปว่าถ้าตนเองถูกลอตเตอรี่จะเดินทางไปเที่ยวรอบโลก หรือถ้าได้เป็นนายกรัฐมนตรีจะทำอะไรบ้าง เป็นต้น ซึ่งมักจะเป็นความคิดที่มีจุดประสงค์ป้องกันตัวเอง หรือให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง เนื่องจากในความจริงนั้นไม่เคยทำอะไรให้ได้รับความภาคภูมิใจจากคำชมของผู้คนเลย หรือฝันเพราะอยากได้วัตถุ หรือประสบการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นในชีวิตจริง เช่น เด็กที่เรียนไม่เก่งจะฝันว่า ถ้าการสอบที่ผ่านมาฉันทำได้คะแนนสูง พ่อแม่เห็นสมุดรายนางแล้วจะชมว่าอย่างไรบ้าง และคงจะให้รางวัลที่ตนชอบแน่นอน จึงสรุปได้ว่าเป็นการคิดฝัน ในขณะที่ยังตื่นอยู่ คิดฝันถึงเรื่องที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริง

4.1.4 การฝันกลางคืน (Night Dreaming) มักเกิดในเวลาหลับ ฝันถึงเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งเป็นความฝันในสิ่งที่เป็นเรื่องเก็บกดไว้ บางครั้งก็เป็นเรื่องราวติดต่อกับเรื่องที่เกิดขึ้นในขณะที่ตื่นอยู่ แต่บางครั้งก็ไม่มีเนื้อหาและไม่สมเหตุสมผล การฝันกลางคืนเป็นเครื่องแสดงว่า การคิดนั้นเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา โดยที่เราไม่ได้มีความตั้งใจเลย สรุปได้ว่า เป็นการฝันอันเป็นความคิดของเรา หรือเป็นความฝันเนื่องจากการรับรู้ผิดหรือตอบสนองต่อสิ่งเร้า เช่น ขณะนอนหลับมีมดมากัดทำให้ฝันว่ากำลังถูกฉีดยา หรือถูกแทง เป็นต้น

4.1.5 การคิดตามความเชื่อของผู้คิด หรือการคิดเข้าข้างตัวเอง (Autistic Thinking) การคิดแบบนี้เป็นกระบวนการที่ผู้คิดตีความหมายจากความเชื่อ และตัดสินด้วยเหตุผลที่เข้าข้างตนเอง บางครั้งก็เพิ่มเติมหรือที่เรียกว่าระบายสียงไปในสิ่งที่คิด ด้วยการตีความหมายจากความเชื่อ และตัดสินด้วยเหตุผลที่เข้าข้างตนเอง เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการ ความสบายใจของตนเองมากกว่าที่จะคิดถึงความเป็นจริง จึงสรุปได้ว่า การคิดชนิดนี้เป็นการคิดที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อและอารมณ์ของผู้คิด มากกว่าที่จะขึ้นอยู่กับลักษณะที่แท้จริงของการคิด การหาเหตุผลเข้าข้างตนเองของพวกที่เผชิญปัญหาก็จะอยู่ในประเภทนี้ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการคิดหรือแปลความหมายตามความเห็นของตนเองตามใจชอบ เนื่องจากความเชื่อและการตัดสินใจของตัวเป็นสำคัญ

4.2 การคิดอย่างมีจุดมุ่งหมาย (The Goal - directed Thinking) หรือความคิดตรง (Directed Thinking) เป็นการคิดที่มักจะมีจุดมุ่งหมายในสิ่งที่จะคิดว่าจะทำอย่างไร สิ้นสุดที่ตรงไหน และจะทำให้เกิดความสำเร็จได้อย่างไร นอกจากนี้ ยังเป็นการสรุปหลังจากที่คิดเสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ อันได้แก่ การคิดตัดสินใจปัญหา หรือการคิดวิพากษ์วิจารณ์ หรือการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) นับว่าเป็นความคิดที่มีเหตุผล มีกฎเกณฑ์ตามหลักตรรกวิทยา นักตรรกวิทยาได้วางหลักในการใช้เหตุผล ซึ่งมีทั้งวิธีนิรนัย (Deduction) และวิธีอุปนัย (Induction) ซึ่งในการพิสูจน์มีทั้งสองวิธีการที่ต่างกัน คือ วิธีนิรนัยเป็นการพิสูจน์เหตุผลด้วยการยกสิ่งที่ยากกว่ามาสนับสนุนสิ่งที่ยากขึ้นไปที่ละขั้น ส่วนวิธีอุปนัยนั้นได้จากประสบการณ์ที่เขาได้สัมผัสจากที่เราสังเกตหน่วยต่าง ๆ ในประเภทเดียวกันหลาย ๆ หน่วย จนเราปลงใจได้ว่าจะจะเป็นเช่นนั้นและน่าจะเป็นหน่วยเดียวกัน หรือกรณีที่ตัดสินปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งสองสิ่งว่าสิ่งไหนดีกว่ากัน หรือมีค่ามากกว่ากัน เราก็จะใช้การคิดอย่างมีจุดมุ่งหมายมาช่วยในการพิจารณา โดยคิดหาเหตุผลจากการพิจารณาถึงสภาพการณ์หรือข้อมูลต่าง ๆ ว่าเท็จจริงเพียงไรหรือไม่ สรุปว่าเป็นการคิดแบบตัดสินใจไปตามข้อเท็จจริง Gagne (Gagne, R.M., and Briggs, L., 1974) ได้จำแนกประเภทของการคิดหรือลักษณะของความคิดออกเป็น 2 แบบคือ

1. การคิดอย่างเลื่อนลอยหรือไม่มีทิศทาง คือ การคิดจากสิ่งที่พบเห็นจากประสบการณ์ตรง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการคิดต่อเนื่อง จำแนกย่อยเป็น 5 ลักษณะ คือ

1.1 การคิดถึงเหตุการณ์ที่ล่วงมาแล้ว เมื่อมีการกระตุ้นจากสิ่งเร้าจากคำพูดหรือเหตุการณ์

1.2 การคิดโดยอาศัยคำสั่งเป็นแนว

1.3 การคิดที่มีจุดประสงค์เพื่อป้องกันตนเองหรือเพื่อให้เกิดความพอใจในตนเอง เป็นการคิดฝันในขณะที่ยังตื่นอยู่

1.4 การคิดฝันเนื่องจากความคิดของตน หรือเป็นการคิดฝันเนื่องจากการรับรู้หรือตอบสนองสิ่งเร้า

1.5 การคิดหาเหตุเข้าข้างตนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อหรืออารมณ์ของผู้คิดมากกว่าขึ้นอยู่กับลักษณะที่แท้จริงของการคิด

2. การคิดอย่างมีทิศทาง หรือมีจุดมุ่งหมาย คือ การคิดที่บุคคลเริ่มใช้ความรู้พื้นฐานเพื่อกลั่นกรองการคิดที่เพ้อฝัน การคิดที่เลื่อนลอยไร้ความหมายเป็นการคิดที่มีทิศทาง โดยมุ่งไปสู่จุดหมายหนึ่ง และเป็นการคิดที่มีบทสรุปของการคิดหลักจากที่คิดเสร็จแล้ว ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) คือ การคิดในลักษณะที่คิดได้หลายทิศทาง (Divergent Thinking) ไม่ซ้ำกัน หรือเป็นการคิดในลักษณะที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ได้

กล่าวคือ เมื่อระลึกสิ่งใดได้ก็จะเป็นสะพานเชื่อมต่อให้ระลึกถึงอีกสิ่งอื่น ๆ ได้ต่อไป โดยสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่

2.2 การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Thinking) คือ การคิดอย่างมีเหตุผล (Reasoning Thinking) ซึ่งเป็นการคิดที่ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา โดยพิจารณาถึงสถานการณ์หรือข้อมูลต่าง ๆ ว่ามีข้อเท็จจริงเพียงใดหรือไม่

สรุป

จะเห็นได้ว่า การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 นั้น เพื่อส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ ครูต้องทำงานหนักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร ในความคิดสร้างสรรค์ถือเป็นเป้าหมายการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างหนึ่งของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นยุคที่องค์กรต่าง ๆ ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการคิดค้นนวัตกรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านเทคนิคขององค์กร เพื่อการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีต่อไป เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่หลายคนมักจะคิดว่าความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เฉพาะกับคนเก่งที่มีระดับสติปัญญาสูงเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้กับทุกคน เนื้อหาของบทความประกอบด้วยความจำเป็นและคุณค่าของวิชาสังคมศึกษา ปัญหาของการจัดการศึกษาสังคมศึกษากับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ครูสังคมศึกษา เจเนอเรชัน ซี (generation C) กับการสอนผู้เรียน เจเนอเรชัน แซด (generation Z) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปรัชญาการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (constructivism) การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ (active learning) และรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กนก จันทร์ทอง. (2560). การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2560), 231.
- กระทรวงศึกษาธิการ. การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. (15 มิถุนายน 2562). เข้าถึงได้จาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=38880&Key=news_research:

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. (10 มิถุนายน 2562). เข้าถึงได้จาก

<http://academic.obec.go.th/newsdetail.php?id=75>

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (15 มิถุนายน 2562). เข้าถึงได้จาก <http://www.mengrai.ac.th/ebooktrain/sara.doc>:

คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. (12 มิถุนายน 2562). เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/57531%20> :

ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์. (16 มิถุนายน 2562). *การจัดการศึกษา 4.0 กับการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน*. เข้าถึงได้จาก

http://docs.wixstatic.com/ugd/73fa4a_e11c0905eac54d08a22978a32242dc9f.pdf

ทีศนา แคมมณี. (2558). ศาสตร์การสอน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรเมธี วิมลศิริ. ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. (15 มิถุนายน 2562). เข้าถึงได้จาก

http://www.oic.or.th/sites/default/files/institute/course/85449/public/yuththsaastrchaati_20_pii_naakhtpraethsaithy_khp-ph_26_skh_59.pdf:

ไพศาล สุวรรณน้อย. การเรียนรู้โดยใช้ปัญหา เป็นฐาน (Problem-based Learning:PBL). (15 มิถุนายน 2562). เข้าถึงได้จาก

<https://ph.kku.ac.th/thai/images/file/km/pbl-he-58-1.pdf>:

ลักขณา สรวิวัฒน์. (2549). การคิด (Thinking). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

วสันต์ สว่างศรีงาม. (2555). สร้างทักษะให้ผู้เรียนพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21. วารสาร *School in focus* ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 , 4-7.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

สุวิทย์ เมษินทรีย์.โมเดลประเทศไทย 4.0. (10 มิถุนายน 2562). เข้าถึงได้จาก
<http://www.thansettakij.com/2015/08/31/9301>

Daud, A. M., Omar, J., Turiman, P., and Osman, K. **(2012)**. Creativity in Science Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 59, (2012) , (pp. 467-474).

Gagne, R.M., and Briggs, L. **(1974)**. *Principle of Instruction Design*. New York: Holt Rinehart and Winston.

Park, J. **(2011)**. Scientific Creativity in Science Education. *Journal of Baltic Science Education*, 144-145.

Vivian M.C.. **(2004)**. Developing Physics Learning Activities for Fostering Student Creativity in Hong Kong Context. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*. 5 (2), 1-33.